

ספרי "שבת טיש" ו"מידות טיש" במחירי מבצע

ביריד החסידות בבנייני האומה וברשת חנויות "אור החיים"

גיליון מס' 484
שנה 9

פרשת וישלח, ט"ז בכסלו תשפ"ב

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

ויירא יעקב (לב, ח) - סופי תבות אב, כי מוזראו של יעקב היה שמא תעמד לעשו זכות כבוד אב שלו, וגם התבות ויירא יעקב הן בגימטריה הוא מפני האב יצחק, כדי לרמוז לזה. (מגדנות)

ויקח מן-הבא בידו מנחה לעשו אחיו (לב, יד) - לא להנס בחר יעקב אבינו לשלח לעשו מספר כזה של בעלי-חיים, שכן יעקב לא קים מצות כבוד אב ואם במשך כ"ב שנה, ואלו היה נותר בביתו היה מתחלק עם עשו במצוה, וכל אחד היה משמש י"א שנים, וצריך הוא אפוא לשלם לעשו על י"א שנים ששמש במקומו.

וכבר מצינו בתשובת גביהא בן-פסיסא למצרים שצריך לשלם פלע לכל יום עבודה, ובכפילות של 360 ימי השנה החשבון הוא

360 סלעים, וממילא שוכר עבודה של י"א שנה

הוא **3,960 סלעים**. ובגמרא מובא, כי שני

השור הוא מנה שהוא כ"ח סלעים, הכבש

בסלע, האיל שני סלעים, החמור בשוי הפרה,

והגמל כפול ממנו שהוא ג' סלעים. ועתה בואו

חשבונו: יעקב שלח 420 עזים, תישים ורחלים,

ושנים סלע ובסך-הכל 420 סלעים. 20 אילים

בערך 2 סלעים הם 40 סלעים. 30 גמלים של

50 סלעים הם 1,500 סלעים. 80 פרות, פרים,

אתונות ועזים שוים 25 סלעים והם 2,000

סלעים. ובצרוף פלם יחד נקבל 3,960 סלעים,

בדיקתו כמנין שוכר העבודה שבקש יעקב

לשלם לעשו אחיו על י"א השנים ששמש

במקומו את הוריהם יצחק ורבקה. (שבת סודש)

לא-יאכלו בני-ישראל את-גיד הנשה (לב, ג) -

ראשי התבות בגימטריה יחיד, כפי שכתב

הרא"ש שגזרו על-עצמם בן, מפני שבני יעקב

הניחווהו לילד יחיד. וגיד הנשה עם האותיות

והתבות הן בגימטריה שהלה יחיד. (מגדנות)

ויטמן אתם יעקב (לה, ד) - אמרו חז"ל במדרש,

שהיתה להם עבודה זרה בדמות יונה ואותה

הטמין יעקב אבינו תחת האלה. ורמז לזה

בתבות ויטמן אתם שהן בגימטריה הוא היה

בדמות יונה, וכן באזניהם ויטמן אתם יעקב

בגימטריה זו עבודה זרה היא דמות היונה, וכן

ויטמן אתם בגימטריה כמו יונה היתה, וכן תבת

ויטמן היא אותיות טמן מדמות יונה. (שם)

ספורים בפרשה

קטנתי מכל הקסדים (לב, יא)

רבי דב-ב-ר אליעזרוב, רבה של שכונת קטמון, ישב פעם בדין-תורה, ולאחר שפסק לטובת אחד הצדדים, התפרץ הצד שכנגד והחל להתקיפו בועם ובחסר כבוד, אך הוא שתק ולא הגיב מאומה. לאחר שד הסערה הביעו הנוכחים את פליאתם בפניו: "והרי שנינו במסכת סוטה, 'תלמיד-חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית? ומדוע שתקת ולא ענית לכסיל פאולתו?' משך רבי דב-ב-ר בכתפיו ואמר: "זוכרני, שבהיותי ילד קטן בתלמוד-תורה, למדני רבי פי הכונה בדברי חז"ל אלו אל הפסוק השמיני שבפרשה השמינית שבתורה, היא פרשת וישלח, ושם נאמר 'קטנתי'... ובהזדמנות דומה, פאשר שוב התקיפו אי-מי מבין העומדים לפניו לדין, והוא שתק בגבורת-נפש, אמר למקריבו שהתפלאו מדוע אינו לובש עזות דקדשה ואינו מקצא את כבוד התורה: "ביולדותי למדתי בתלמוד-תורה עץ חיים, ושם לא עסקנו הרבה במקצוע החשבון, לפיכך מסבף מדי בשבילי לחשב כמה היא שמינית שבשמינית, ואני מעדיף שלא להסתבך בדבר"...

מנחה הוא שולחה לאדני לעשו (לב, טז)

רבי ברוך מסרט-ויז'ניץ, שהה פעם בעיר נפש להבראה, וכאשר נעמד עם מלניו לתפלת מנחה, ראו כי חסר עשירי למנין. יצאו כמה מהם החוצה אל אס-הדרה, ותרזו אחר יהודי שיבוא להשלים את המנין, והנה יהודי חפשי מתקרב לעמם. הפצירו בו העומדים להפנס להתפלל עמם, אך הוא לא התחם לבקשתם והמשיך בדרכו. ראה זאת הרבי וספר: "מנשה כזה ארע לבית הלוי רבי יוסף-דב מברסק, שנסע ברבנות ובהגיע שעת מנחה החל לאסוף מנין לתפלה. לאחר יגיעה מצא שמונה יהודים ברחבי הרבנות, וכיון שבקרונו היו שני נוסעים נוספים, שאמנם לא היו שומרי תורה ומצוות, אבל למצער היו יהודים, בקש לצרפם אלי-המנין, אך כשגלו הללו את-הדבר, מהרו ויצאו מן-הקרון. פנה הרב מברסק אל המתפללים ואמר 'עכשו התבררה לי קשיה שהסרידה אותי זה ערך ועדנים. הרי יעקב אבינו שלח מנחה גדולה לעשו, ובה היו עזים ותישים, רחלים ואילים, גמלים ופרים, אתונות ועזים, אבל לא מצינו שיעקב שלח גם כלבים כדי לשמר את כל העדרים הרבים, כפי הרגילות, אלא מסתבר, שקד הוא טבעם של הכלבים, שכאשר הם מריחים 'מנחה', הם מסתלקים מיד מן-המקום"...

יעברנא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי (לב, יז)

עם יסוד ושיבת פוניבו/ נסע רבי יוסף שלמה בהנמן לאמריקה לטובת הישיבה. בהגיעו, נסע ברבנות התחתית שבניו-יורק, ולפתע מצא את עצמו בודד בקרון ומסביבו חבורת בריונים, שהקרת פניהם לא בשורה טובות. הטבעת התהדקה סביבו והוא הבין כי בלתה אליו הרעה. לפתע צץ במחו רעיון נפלא. הוא הוציא מכיסו פסת נייר, שעליה היתה רשומה כתבת קרובה, ופנה אל החבורה בשאלה אם הם יודעים היכן עליו לרדת. "עליך לרדת עמנו" אמרו הבריונים, וכאשר הרבנות עצרה בתחנה, פנה הצדה כדי לתת להם את הכבוד בירידתם, ולאחר מכן התממה מעט עד שהדלתות נסגרו והוא נצל מידם... "ומהיכן למדתי עצה זו?" ספר לימים, "מיעקב אבינו, שאמר לעשו 'יעברנא אדני לפני עבדו, ואני אתנהלה לאטי'..."

דוא"ל המערכת:

5806777@gmail.com

שבת ומידות טיש במחיר מוזל!
ביריד החסידות וב"אור החיים"

זמני השבת - ירושלים

הדלה"ג 4.02 צאת השבת 5.16 רבנו תם 5.55

היה היה

והיה המחנה הנשאר לפליטה

"סירת מפרש קטנה טעונה משא, נאבקה עם גלילים סוער לא הרחק מחוף עכו", כך פותח ר' יעקב יצחק ילין את ספרו הנפלא על אחד מאבות הישוב המתחדש בירושלים. "הסירה שנוקה למדי, עמדה לטבע. כל מלחמתה עם נחשולי הגלים לא היתה אלא מלחמה של רגעים מספר. זו, הסירה הטרופה, עמדה על-כף להאריך את-הדבר, להאריך את רגעי טביעתה ולעכב את קצה עוד רגע ועוד רגע. שלשת הספנים הערבים בעלי הסירה, חתרו בכב-כחם אל היבשה, מרחוק ולא רחוק ומז להם החוף. מתוך כבד-ראש שביאוש, גלגלו הללו שק אחר שק ותבה אחר תבה מן המטען אשר בסירה המימה, מתנת מצוי לגלים. אחרי כל-נתינה בוז קפצה הסירה קפיצת עדיד למעלה ושקעה שוב, הגלים קבלו מה שנתן להם ותבעו עוד. אחרי שגלגל השק האחרון הימה, נתלה מבט מפחיד מכל שלשת זוגי עינים יחד, באלו נמשכו בכח אחד, במטען האחרון שעוד נשאר בסירה, יהודי אחד ושני קטנים, אב, ילד וילדה שנסעו לארץ-ישראל. בסירת משא זו עמדו לעשות את החלק האחרון בדרך היסורים שלהם, החלק שמוחף בירות לחוף עכו. והנה נטרפה עליהם הסירה, כשהיא כל-כך קרובה לארץ הנכספת. והרי הם מטען אחרון בסירה השוקעת, ושני עיני חיות-אדם נעוצות בהם במבט כל-כך נורא. המבטים נפגשו. מעבר מזה שלשה ספנים ערבים מריינפש ומיאשים, שכבר זרקו הימה כל מה שהיה להם בסירה, ומעבר מזה יהודי אחד ושני ילדי הקטנים צמודים אליו, כשהם רועדים מתוך בהלת-מות והוא עומד ומתפלל. המבטים נפגשו והבינו זה את זה, המבטים נעצו ונלחמו זה בזה בלי אמר ודברים. מבטם של השלשה נצח על-ידי מבטו של האחד. זה היה מבט גא, תקיף ושופע בטחה עלאית, מתוך מנוחת גבורת נפש ושלווה. מבטי הפרא של השלשה השפלו. אולי היתה זו הכנעת הרוח של האלקות הגופנית בפני הגבורה שבפגשו, אולי היתה זאת הערצה של אמונה בכח התפלה של האדם המפלא בעל המבט המכניע, ואולי לא היתה זאת אלא רתיעת רגע של הרציחה מפני הקרוב שבעוד רגע היתה חוזרת ונעוזה".

"לא היתה שהות לעמד על-כף, שכן האסון מהר לבוא. פעבר רגע שקעה הסירה תחתיה. ברם, כלם היו מוכנים לכך. בקריאה רמה קפצו הספנים המימה והחלו שוחים פגים לעמת החוף. וגם היהודי, לתמהונם של הערבים, עשה כך. בנריות מפליאה תפס בשני ילדיו, העמיסם זה אחר זה על-גבו, ובקראו כמעט בלחשה: 'חזקני ואמצני, אלקי! בדרך אפקיד רוחי!' החליק גם הוא המימה והתחיל שוחה מאחורי הספנים הערבים. נתברר, כי היהודי, שידע קדם לכן להתפלל, יודע גם לשחות בהלכה. הוא שחה בבטחה, כשהוא נושא את שני ילדיו באפן פה אמיץ ויפה, ששלשת הערבים לא יכלו להמנע מלהסב מפעם לפעם את ראשם ולהוציא מפייהם קריאת התפעלות. ברם הגלים הפוערים טרדו את השוחים והכבידו עליהם. הם היו מכרחים להזהר מהם ולהלחם בהם, וכחם הלך ואפס. ביחוד כחו של היהודי העמוס שתי נפשות. הקרחק בינו ובין השוחים לפניו הלך וגדל, הוא נחלש, פחותו הלכו ועזבוהו. נשא האמלל עיניו לשמים, וידע את-מצבו. הריהו טובע, הוא ושני ילדיו עמו, ורק דרך הצלה אחת עוד נשארה לפניו, הקלת משאו מעליו. הרעיון הבהילו, אבל נשאר בכל-זה במחווה. לבו התפלץ אמנם ברגע האחרון, אבל רק רגע. מיד בא החשבון והתגבר עליו, החשבון הקר הפוסק והחותר. מה? הנתבע שלשנתו? המתר הדבר? ובך-רגע, במהירות כבדק, צצה ועלתה בו גם החלטה שניה: בן ובת, מי קודם למי? מי קודם לחיים? מי קודם להצלה? בן! והיד המחזיקה בבת, רפתה והרפתה ממנה רגע קט. הילדה המספנה החלה נשמטת המימה, וקריאת אימת-מות פלחה את האויר: א-ב-א! הקריאה הכריעה. כלביאה שכולה התנער האב פתאום, פח לא-לו הערה אליו מקרום, והוא משה את הילדה חזרה מן-המים והעמיסה שוב על-גבו. מנוע, מעדד ומזוז, חדש האב את פעלת ההצלה שלו והתחיל שוב חותר אל-החוף. פניו קרנו מאשר ומהרגשת בטחה ושלווה. לעיפות הקודמות לא היה עוד זכר, באלו לא היתה כלל, באלו נוצר פתאום גוף חדש השופע כחות ללא-גבול. האב המאשר נשא שוב עיניו לשמים. העינים היו מלאות דמעות, דמעות-הודיה, והפה לחש את-הפסוק: 'אמר ה' מבשן אשיר, אשיב ממזלות ים'."

"פעבר שעה קלה הגיע אל-החוף. שם כבר חפתה לו גפניה של ערבים מלאי סקרנות והשתוקמות, ביניהם גם שלשת הספנים שהקדימוהו לבוא. הכנפיה קבלה את פני הנצולים בשמחה ובקריאות התפעלות. היה זה בעיניהם דבר שלמעלה מן-הטבע, גם. התפלאו על הפג והעריצו את בעל-הפג. אין אלקים פאלקי ישראל! קראו וחוורו וקראו, ולא חדלו מהביט אל פני היהודי הגבור שקרנו באור-יקרות. ביחוד הביעו הערצה פניהם של שלשת הספנים. זו היתה הערצה מהולה ביראה, שכן זכרו עוד מה שתחשבו עליו בלבם בהיותם יחד בסירה ברגעיה האחרונים, ואיך מבטו נחת בהם והכניעם. הם ראו בו עכשו איש קדוש ופחדו להביט בפניו. אולם הוא לא שם לבו אליהם, ומיד בעלותו על אדמת החוף, פרש בפיו השמיקה והתפלל תפלת-הודיה. מיד לאחר מכן קרע בגדיו, פרץ בבכי, נפל על-פניו ארצה, וישק את אדמת הקדש בנשיקה צורכת."

"וכשחיו זקני ירושלים מספרים אגדה זו, היו מסמיים פאן, ורק יחידים מביניהם היו מפרשים פאן בלחישת מפה לאזן, כי האיש היה הצדיק רבי ישעיה ברדקי, ראש העדה בירושלים דאז".

מאורות

רבי מנשה ברוך ישראל מאמשטרדם ז"ל ליום ההולאה י"ד בכסלו ת"ח

מחכמי התורה בדרור, משלם בכל המעלות וקני בכל החכמות, דרשן נפלא ומחבר ספרים פורה, מרביץ תורה ושתדלן גדול לעמו. נולד למשפחת אנוסים בפורטוגל, ובהיותו פגן שנה הצליחה משפחתו להמלט מספרד והתיישבה באמשטרדם שבבלונד. קבל תורה מפי רבי יצחק עזיאל מפס, והתגלה פעליו נפלא. בן ט"ו הוא נעשה לדרשן באמשטרדם, בן י"ז מחבר את חבורו הראשון 'שפה ברורה', וכן י"ח ממלא את מקום רבו ברבנות הקהלה. לצד התמדתו בתורה, עסק גם בחכמות חיצוניות ורכש בהן ידיעה נרחבת. אולם עשה תורתו קבע והתמדתו ערא. שלט בעשר שפות שונות, וכמה מחבוריו נכתבו בחמש מהן, ובעזרתן הצליח להשתדל למנוח יהודי הגולה באזורים של מנהיגי המדינות דאז. אחת מפעולותיו החשובות היתה החזרת היהודים לאנגליה, מפנה גרשו בשנת ה' אלפים נ', ולא הרשו לשוב אליה במשך יותר משלש מאות שנה. ואף שהאשור לשובם שם לא נתן בקימו, עשקה פעילותו פרות ולעתיד שבו היהודים לאנגליה. באמשטרדם יסד את בית הדפוס הראשון, שלימים הפך לאחד ממרכזי ההוצאה לאור החשובים בגולה. בחבוריו עוסקים ביסודות התורה והאמונה, הכחשת העלילות של שונאי ישראל, וכן על עשרת השבטים. ישיבתו באמשטרדם היתה לשם דבר, והיו בה שעורים נפרדים לפי מעמד התלמידים ורקמתם, וכשבקר בה רבי שפטל הודיץ בעל 'יוני העמודים' התפעל ותמה: 'מדוע לא-יעשה בן בארצנו?'

יוסיף דעת

לאחר מאבקו של יעקב עם שרו שליעשו, אמר לו המלאך: "לא יעקב יאמר עוד שוקי פי אש-ישראל", ומאז נקרא לעתים יעקב ולעתים ישראל, אך מעולם לא בשניהם. שכן בימים קדמונים לא היו מנינים שני שמות לאדם אחד, כפי שכתב החת"ם סופר: "לפיכך לא היו נחגים לקרות בשני שמות בבת אחת, כי חדשים מקרוב באו, ואפילו יעקב אבני לא מצינו שנקרא יעקב ישראל בפנים אחת, ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ומוסיקם שיקרא אחד בבת אחת שני שמות יחד". ובדומה לכך כתב הנודע ביהודה: "אזני לחולשת זכרוננו, איננו זוכר בשום מקום בש"ס שום תנא או אמורא שהיה נזכר בשני שמות ושניהם שם העצם, וזלתי אבא-שאלו ואבא-יסי, וגם זה אינו שני שמות, כי אבא לדעתי אינו שם העצם, רק שם התואר לשון חשיבות". ואף שנמצא במסכת יבמות השם יוחנן בן יוחנן-אריה, מסתבר שהוא שם תואר, וכן השמות אבא-יירון ואבא-גוריון. ואף שבתנ"ך מופיעים לעתים שני שמות, הרי הם נקראים כאחת, כגון פת-שבט בן-יוד, נתן-מלך, ומתתיהו. מתוך דעת יעקב, יושב-הקדש ואפילו על זאזנות מרעהו מובא במדרש שהיה אדם אחד שבה עם אבימלך ופילכל שה צבאו ושמו אהנת. והיה רעהו של אבימלך. על יוחנן-הקדוש, אלכסנדר-יאני, וכן יוסף-חינו ושמו-אריה, מנשיבי בני-ישראל, וכן מנשה-ירמיה וממילא-יוזא בירושלמי, וגם הביא רשימה של כ"ח שמות מוזמן הגאונים והראשונים שנקראו בשני שמות, בהם יעקב-ישראל מבעלי התוספות. המורש"ל מספר על רבי מנחם ציון הצינוני, שנולד לו בן ורצה לקרוא לו אמיר על-שם אביו, ואשתו רצתה לקרוא לו אורי על שם אביו, וקראו לילד שניאר על שני המאורות מאיר ואורי. אף שמורש"ל כתב שם "וגם אני הקטן ידעתי לזכור שני שמות מנחם ציון", אין הכוונה שהוא נכד הצינוני, אלא העתיק מכתבו מנחם ציון, וכן עזריאל-בניגא, בכתבו של הצינוני ותלמיד מארי. ומוסור הבנה זו השתבשו לכתבו שהמהרש"ל היה נכדו. אולם למעשה כבר הוכיחו שהשם שניאר קדום, ונזכר בפי ה"ר אובדני יונה ועוד.

פי במקלי עברתי את הירדן הזה

מיקירי וירושלים היה רבי מרדכי אהרן פישמן, ומחשובי גבאי הצדקה שפה. הותיקים בין בני העיר זוכרים עדן את דמותו המרשימה, בעודו עומד ברחובת שליעיר ומזכה את העוברים ושבים במצות הצדקה, עבודה בה עמל במשך כששים שנה. גם המזנים על העיר הניחווה במלאכתו, שכן ידעו כי כל עבודתו היא לשם שמים, והתפעלו מרשימת המקבלים הארבה שבדו, בהם היו משפחות רבות שכולא תמיתו היו גוועות ברעב. זקנו היורד עליפי מודותיו, קומתו התמירה ומראה פניו האצילי, עוררו רשם רב, וכדי שלא יחשבו פי הוא גובה כספים לעצמו, היה לבוש בבגדים מהדרים ובגידו מקל יקר עם גלת כסף בראשו. יליד ירושלים היה רבי מרדכי אהרן, צאצא למשפחה שרשית ומיחסת, וחסיד נלהב של הפחד יצחק מביאן. כפופיו אל הרבי היו עצומים, וכבר בשנה לאחר נשואיו בהיותו כבן שש עשרה שנה בלבד, הפליג באניה אל רבו, אצלו שאב מלא חפנים תורה וחסידות. ומאז, זכה לנסע עוד ארבע פעמים לביאן, וזכר אותם חמשה מסעות יקדש לא משו מקרבו עד יומו האחרון, כשהוא מתרפק עליהם בערגה עד כלות הנפש. "כשהיו החסידים נוסעים ברבבת לחצר הקדש באיין", היה מספר בכספיו, "והמנה הנכרי מטעם הרבבת הכריז את השם באיין, בדרכו להכריז בכל תחנה ותחנה את שם העיר אשר באו בשעריה, נתמלאו לבות החסידים העולים לחצר הקדש רגשי געגועים והשתוקקות עד כלות הנפש, עד שאמרו, שאולא המנה הוא נכרי, היינו פלנו מחפכים אותו על ההכרה המתוקה והערה..."

היה זה בשלהי שנת תרע"ד, כאשר תרועות המלחמה של מלחמת העולם הראשונה החלו להשמע בעולם. רבי מרדכי אהרן שוהה אז בביאן, ולא יודע את נפשו. בני משפחתו נותרו בירושלים, והוא עצמו נמצא בגולה כאשר מסביבו יהום סער, ומי יודע מה יגד יום. בחסיד נאמן בקש רבי מרדכי אהרן את עצתו שלי הרבי, ושאל אם יכול הוא לחזור לארץ ישראל, שכן נודע לו כי עדיו נותרה האפשרות להפליג בספינה בודדת, אף כי חדלו ארחות והדרכים בלן בחזקת סכנה, והרבי זרזו לנסע לחיים ולשלום וברכו בברכת הדרך. עולה רבי מרדכי אהרן אל הספינה באמונת אמון, אולם לחדתו ראה הוא, כי המלחים התרפיים בודקים ובלושים אחר כל נוסע שמא הוא בא לרגל את הארץ ולראות את ערוותה. והנה הם מעינים בדרבוננו ומגלים על נקלה, כי הפרטים שבו אינם מתאמים לו. ובאמת כך היה, שכן הדרבון לא היה אלא של חברו, ואם בעתות שלום היה הדרבן עובר בחשאי במתכסף, הרי שבעת חרום הדרבן מסכן שבעתים. המלחים התרפיים לא מהססים, והם אווזים בו בראשו וברגליו כדי להטילו אליהם. וכשספר זאת רבי מרדכי אהרן לימים, אמר שאז הבין לראשונה בחייו את הנאמר סמר מפתח בשירי, שכן שערותיו סמרו מרב פחד, פשוטו כמשמעו. חפציו ומסמכיו בלקחו בידי הספנים, בגדיו העליונים הפשוטו ממונו, אך בעודו אומר את מלות הודוי, הופיע לפתע מנהיג הספינה ודרש לעכב את הוצאתו להורג עד לעריכת דין ומשפט. הוא נצל אפוא ברגע האחרון, ועלה על ספון האניה כדי להרגע ברוח הנושבת מן הים הפתוח. אחד המלחים הציע לו מזון, אך הוא לא רצה להתגאל במאכלם, ולאחר שמשש באמתחתו מצא בה פרוסת חלה, ועמה התישב לסעדת מלוה מלכה. שעה ארבה ישב וזמר זמירות של מוצאי שבת, והתחזק בבטחון כי עתיד הוא לשוב בשלום לביתו, בהבטחת רבו. כששב אל בטן האניה, בה שהו יהודים נוספים ומפרים, יעצו לו הללו לכל יתרא יותר לעיני הספנים, ובמשך ההפלגה פלה, ישב מוצף וחבוי בין חבילותיהם של הנוסעים, כשהוא לא מוציא הנה מפיו.

בחסדי שמים עברה הנסיעה בשלום, ובאישון לילה עגנה הספינה לחוף ימה שלי חיפה. הנוסעים נחלצו לעזרתו של רבי מרדכי אהרן, ובארח פלאי עלה בינם להבריחו אל היבשה, כאשר המלחים בלם מחפשים אתריו במרץ בכל ירפתי הספינה, אך לשוא היה כל עמלם. התרפים רתחו מזעם, המשטרה אף היא התגיסה לחפושים אחר המסתנן, אולם הוא כבר היה בתוך העיר חיפה עצמה, בא הסתתר בבית קרוב משפחתו שהכניסו אל העיר במסנה של פלאח ערבי הנושא קנקני חלב ומתהלך יחי. תקופה מסוימת ישב רבי מרדכי אהרן בביתו של הקרוב, אולם החפושים אתרוו הלו והתגברו והטבעת סביבו הלכה והתהדקה. כשבאו מים עד נפש, הציע המארח כמוצא אחרון, להבריחו לירושלים לאחר הסרת זקנו, כדי שלא יצליחו לזהותו. שקע רבי מרדכי אהרן בהרהורים נונים, ולאחר שהפך בדבר אמר לו במרנפשו: "מסתבר פי קרוב אני יותר לעולם הבא מאשר לעולם הזה, ובאילו פנים אופיע אפוא שם בלי הדיקנא קדישא? ונזעק בכאבי: "לא אספיים לקך בשום אופן!" והנה ארע הנס. הבלשים שחפשו אתריו אמרו נואש ורבי מרדכי אהרן יצא מהמקבוא.

"הסחורה מגיעה בשלמות", כך נכתב במברק ששגר ירושלימה בלשון סתרים, ונשלח אל ביתו של הנגיד רבי דוד פינשטיין. אשתו הבינה אל נכון למי הפונה, ועלתה בסערה אל בית הכנסת תפארת ישראל של רבי ניסן ב"ק אשר בעיר העתיקה, ובשרה למתפללים המדאגים פי ר' מרדכי אהרן חי ועומד להגיע לירושלים, ימים אחרים לאחר מכן, הגיע רבי מרדכי אהרן לירושלים, ומאז מדי שנה בשנה בתאריך בו נצל, היה עורך סעדת מלוה מלכה בבית הכנסת של חסידי ביאן בשכונת בתי הורנשטיין שבמרכז ירושלים, ושם היה מספר את ספור הצלתו בלשונו הנמלצת, כאשר בלם מרתקים למוצא פיו, ונרגשים משרשרת הנסים המפלאה שלותה אותו בדרך ארצה. ♦

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

עזים מאתים וגו' (לב, טו) - שמעתי ממורי זקני צוקי,ל שנהפון יעקב פתשון שפולח מבטליחים כחשבו שיער שעולה בו תקוה, ולזה שלח בהשבונו עזים ורחלים ת"מ, וגמלים שלשים עם בניהם הם ששים, הרי ת"ק, פרות ופרים חמשים אתונות ועדרים שלשים, הרי תק"ף, לשפר תקפו:

עליבן לאייבולו וגו' (לב, לג) - פרוש, לצד שנובעזע הגיד ממקור הקדשה ושלט בו הקלפה בחינה זו בכל מקום שהיא נטמאה ואסרה הבורא כי הוא הידע, והמצא סוד גזה פי גיד זה אין בו טעם והוא סמן לבחינת הקלפה פי אין בה טעם פיון שבעקרה קדשה ממונו, ויש גזה פשטים לומר אלא שהעקר כמו שכתבת:

ויבא יעקב שלם (לב, יח) - צריך לדעת מה פונתו באומר שלם, והבותני ז"ל אמרו דרשות. עוד צריך לדעת פנות הכתוב באומר בבוא מפני ארם אין ידוע חמכון בזה. ורש"י ז"ל פרוש, כאדם האומר וכו' יעין דבריו. ודבר זה ידוע הוא מספורים הקודמים. אכן נראה, כי יודיע הנהגה, כי מה שזמר מנכסיו יעקב אבינו ממנהגה אשר נתן לעשו, השלים ה' חסרוננו שחסר מנכסיו שהביא מפני ארם, והוא אומר ויבא יעקב שלם וגו' בבוא מפני וגו', פרוש שלם בנכסים כשעיר בואו מפני ארם, והגם שפנה מהם ממנהגה גדולה אפי' עליפיו ה' שלם לו, והיא ברבת כל שנתן לו ה' כמו שפרשתי למעלה:

ויסעו ויהי וגו' (לה, ה) - אולי שחידוש ישמענו, פי הגם שנסעו משם וזה יגיד על ענף הפרחה, אפי' עליפיו ויהי חתת וגו'. או עליזה הדרך, הגם שראו שמלטו מידם והלכו להם, אפי' עליפיו נפלה עליהם אימתה ולא רדפו והספיקו על מליטתם:

דברי הימים

בהפטר פרשת וישלח קוראים את כל ספר עובדיה שהוא בן פרק אחד עם כ"א פסוקים, והוא הספר הקצר ביותר בתנ"ך והרביעי בתרי"ע שור, ואין בו אף פתוחה ולא סתומה. חז"ל אמרו שעובדיה היה גר אדומי מצאצאי אליפז התימני רעו של איוב, ולכן לא נזכר שם אביו בנבואה. בעל הלבושים כתב, שמפני כן קוראים את ההפטר בהפטר וישלח בה מסופר על עשו הוא אדום, ובהפטר מסופר על מפתלו, וגם כדברי המדרש שדברי יעקב לעשו "עד אשר יבא אל אדני שעינה" יתקיימו בזמן "ועלו מושעים בה ציון לשפט אתיה עשו והיתה לה המלוכה" שנאמר בסוף הנבואה. במסכת סנהדרין מובא, שעובדיה זה הוא "עבדו אשר עליה" שהציל בימי אחאב מאה בני נביאים שברחו מפני איזבל, והחביא אותם חמישים איש במערה וכלכלם לחם ומים, ובזכות זה זכה לנביאות, ודרש רבי יצחק "אמר הקב"ה, יבוא עובדיהו הדר בין שני רשעים ולא למד מעשיהם ויבא על עשו הרשע שור בין שני צדיקים ולא למד מעשיהם". אולם אבי עזרא כתב, שאין הוא עובדיה שבימי אחאב, שהרי שם נאמר עליו שהיה ירא אתיה, ואם היה נביא היה נקרא על שם הנבואה "שהיא המעלה הנכבדת ביותר". בנבואת עובדיה נאמר "וגלת החל הזה לבני ישראל אשר פגענים עד צרפת, וגלת ירושלם אשר כפרד, ורש"י מפרש בשם 'הפותרים': 'צרפת היא המלוכה שקראין פרנצ'א בלע"ז. ספרד תרגם יונתן אספמאי". אך יש המזהים את צרפת שבמקרא המוזכרת גם בספר מלכים, כעיר סרפנד שבבלבנון השוכנת בין צור לצידון. גם ספרד נקראה לפנים חצי האי האיברי, ואילו ספרד שבספר עובדיה מזוהה עם ספרד שבאסיה הקטנה. כיום במערב תורכיה, אך בעקבות הזיהוי היהודי נקבע שם המקום לדורות.

משפחה

אל רבי שמואל סלנט רבה של ירושלים, הגיע פעם אחד מזקני העיר ושאלוהו בפיו: "בנים יש לי באמריקה, אשר למגנתי לבי אינם הולכים בדרך התורה והמצוות, אולם בעלי ממון הם, והם שולחים אלי מפספס כדי לסעדיני בזקנותי. אלא שלפי נוקפני אם מתר לי להנות מפספסם, שיתכן ובא אליהם מתוך חלול שבת". נענה רבי שמואל ואמר לו: "יודע אתה בודאי כי יעקב אבינו התירא מעשו רק מפני מצות כבוד-אב שהיתה לו, וכן מפרש רש"י שבשעה שראה יעקב את רחל נשא את קולו ונכה, מפני שהיו ידיו ריקניות לאחר שאליפו בא להורגו במצות אביו עשו, ויעקב נתן לו כל מה שבידו כי העני חשוב כמת, ונותר בחיים. ולכאורה היה על יעקב להסביר לאליפו שאין לו לשמע בקול אביו כשהוא מצוה עליו לעבר עברה חמורה כמו רציחה, אלא שיעקב לא רצה למנוע את אליפו מלקים מצות כבוד-אב, מפני שרצה שתהיה לו לפחות מצוה אחת כראוי. ואף אתה צריך ללכת בעקבות יעקב אבינו, ואם בניך דבוקים עדיו במצות כבוד-אב, אל תמנע מהם לקים את המצוה הגדולה הזו ויכול אתה להשתמש בכספם כדי לזכותם במצוה".

שאלו פעם את רבי דב"ר מלענא, בן הסבא קדישא' מרז"ן: "מדוע מוצאים אנו בגמרא, כי הנכרים מקפידים על כבוד-אב יותר מאשר בני ישראל?" ונענו: "מפני שאמרו חז"ל, נמנו וגמרו שטוב לו לאדם שלא נברא משנברא, ואם-כן אין היהודי מפיר טובה להוריו שהביאוהו לעולם. אולם אצל הנכרי הדבר להפך, כי טוב לו שנברא משלא נברא, ולכן נוטה הוא לכבוד את-אביו..."

אב ובנו הגיעו פעם אל החזון אי"ש ושאלהו בניהם. עקב חלשתה של האם הזקוקה למנוחה ממשכת, בקש הבן שלמד בישיבה בירושלים לעבר לבני ברק בסמוך למגורי הוריו, כדי שיוכל לסייע בבית ולעמוד לימין הוריו, אולם האב טען שהדבר יגרם לו בטויל-תורה ועדיף לו שילמד בהתמדה בישיבה בירושלים. היה זה בשבועים לפני פטירת החזון-אי"ש, ולאחר שהרהר מעט אמר החזון אי"ש לאב: "בנה צודק, מפני שגם בחור-ישיבה אינו פטור ממצות כבוד-אב, ומיד הוסיף וברך אותם שה' ישלח לאם רפואה שלמה, וכך לא יצטרך הבן לבטל את תורתו בשבילה. לזימים ספר הבן, כי אביו התקשה לקבל תחילה את פסק-דינו של החזון אי"ש, ונסה להתנחם עמו שוב ושוב, אך הוא לא הסכים עמו, והבן עבר באמת ללמד ליד הוריו כדי שיוכל לשמם".

רבי שלמה יהודה מרישא בעל "לחם עני", קבל פעם הוראה מאביו כי עליו לנח מעט מדי יום לפני תפלת המנחה, כדי להתחזק מעט מיגיעתו הגדולה בלמוד התורה טרם יעמד בתפלה לפני קונו. ומאז הוראת אביו, הקפיד על-כך כל-ימיו, כחלק ממצות כבוד-אב. פעם, כאשר נותרו לו רק דקות ספורות עד התפלה, הלך ושכב בדקה אחת רק כדי שיעלה בידו לקיים את הוראת אביו.

רבי אברהם צבי הפקן, ראש ישיבת תולדות אהרן ומיקורי ירושלים, היה נוהג בקמרות והדורים רבים שקבל על-עצמו, אולם כל-ימיו נזהר שהדבר לא יהיה על חשבון אחרים. בדרך כלל השתדל להצניע את-הדבר, אך בשנת האבלות על הוריו התבלט מעט הדבר. מחד השתוקק לעלות למפטיר מדי שבת ויום-טוב כמנהג חב"ד בשנת האבלות, אולם בין שחשש שמא יבוא הדבר על חשבון מתפללים אחרים בבית-הכנסת חב"ד במאה שערים בו התפלל, שיצטרכו לומר על המפטיר או לשלם יותר ממנו בבואם לרפש את-העליה, הקדים מדי שבת והלך ל"שטייבלך" של מאה שערים, שם מתקיימים מנגינים רבים החל מהגן החמה, ועלה למפטיר באחד המנגינים המקומיים. לאחר מכן הגיע אל בית-הכנסת בעל התנאי למסר שעור חסידות ולאחר מכן התפלל, מבלי שהמתפללים ידעו כי כבר השפים קום לפני שעות ארכות כדי לעלות למפטיר.

הכבוד והיקר שהעניק רבי שלמה זלמן אויירבך לחותנו רבי ליב רוחמקין וחמותו, מהוים ספר מוסר של-מש, כל-חיי התגורר בדירה סמוכה לבית הורי אשתו, ובמשך למעלה מיובל שנים מאז נשואיו נהג בהם כבוד עצום. חותנו ישב בראש השלחן המשפחתי, ואף לאחר פטירתו סרב לשבת במקומו מפני כבוד חמותו שהאריכה ימים עד כמעט מאה שנה. רק לאחר פטירתה, והיה זה כבר פעשו האחרון לחייו, נכנע להפצרות בני משפחתו וישב בראש השלחן, וגם זאת רק בסעודת שבת וחג בלבד. וכך מתאר בנו את אורח הבית בו גדלו: "אנו בילדים, גדלנו בבית בו ראשי הבית היו סבא וסבתא. במשך עשרות שנים היו הם יושבים בראש השלחן בשבתות ובמועדים, ובעצם הנהיגו את-הבית. אבא המשיך כל השנים לשבת בצד, כאילו הוא חתן צעיר לפני חותנו בשנה הראשונה לאחר נשואיו. ואף שבאפן טבעי יש לכל-אדם דעה משלו בהנהגת הבית, בהתיחסות לילדים וכדומה, בפרט אבא שהיתה לו דעה ברורה בכל-דבר, הרי שמעולם לא שמענו מפניו שום הערה על האפן בו נהל סבא את-השלחן, וכך נהל את השלחן המשפחתי במשך שלשים וחמש שנה. בילדים שנולדו למצב הזה, חשבנו שפך הוא הסדר הטבעי וכך מתנהל כל בית בישראל, אך רק לאחר שהתבגרנו הבנו באיזו אורח מיוחדת גדלנו. אין ספק בלבי, כי הדבר דרש מאבא חרות על-אנושיים, שהרי בשעה שהיה כבר ראש-ישיבה ותיק ואלפים המתונו למוצא פיו, מסביבו ישבו בניו ובנותיו הנשואים, חתני וכלותיו, נכדיו ונכדותיו, וכלם רצו לראות את-הנהגתו, ואילו הוא יושב מר-הצד. ועד היום אני מתפעל ומשתומם אילו חרות נפשית וגופנית עצומים השקיע אבא בכבוד חמיו וחמותו, באפן הנעלה מבית אנוש".

מטעם

וירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ (לכ.ח)
התבות וירא יעקב מטעמות בדרגת תביר, מפני שבתחילה נפל מוראו של עשו על יעקב וירד מעט מדרגת הפטחון שלו, אולם מיד התנער והתחזק בבטחונו בה' ותפדה, ולכן תבת ויצר מטעמת בטעם אולא גריש, דהינו שמיד גרש את המושבה הזו מלבו והתמלא באמונה ובטחון בה' (דברי יחודה)

קטנתי מכל החסדים

בספרים מדיקים תבת קטנתי מטעמת בטעם רביעי, אך ברוב הספרים היא בטעם אולא גריש. ויתכן למצוא רמז נפלא לשני הטעמים, כי שניהם חלוקים בשתי הדעות במדרש לבנות יעקב בדברים אלו, חד אמר שיעקב סבר איני כדאי לכל החסדים והאמת, מפני שיעקב זכה להשגחה מיוחדת מקדוש בזמן מגוריו אצל לבן וזכה לחסדים רבים, ולכן אמר איני כדאי, וחד אמר כדאי אני, שהרי עם לבן גרתי ותרתי מצות שמרתי ולכן כדאי אני. והטעם אולא גריש הוא בניעימה של שאלה, דהינו האם לא כדאי אני? אחרי אשר במקלי עברתי את-הדרך ושמתי ידאיה על-פני כי באמונה עברתי את-קוני. והטעם רביעי הוא בניחותא, דהינו אני כדאי וקטנתי מכל-החסדים ומכל-האמת, שהרי רק עם מקלי עברתי את-הדרך ועמה הייתי לפני מחנות, ואף שאני כדאי, מבקש אני הצילני נא מיד עשו. (ששים אלה)

מדגש

אחד ממלכי אדום המזכירים בפרשה הוא "חשם מארץ התימני", ובדברי הימים נכתב שכוז מלא "חשם", ואף אליפו רע איוב כמנה התימני. רב סעדיה גאון מפרשו "ארץ אלמין" היא תימן שנקראת בערבית אל-ימניה, וכך גם העיב"ץ את שם התנא שמעון התימני שהיה מתימן כמו שמצינו כמה תנאים שהיו מחוץ-לארץ, אך רש"י והברטנורא מבארים שהיה מתמנה בראש ישראלי, וכנראה נקרו 'התימני' כמו שנאמר אצל שמשון 'תמן התימני', הרמב"ם מזכיר את שמעון התימני כתנא שזוהר רק פעם אחת במשנה במסכת יבמות, והיו שכתבו ששנה בזה כי הוא מזכר גם במסכתות זרים ותענית, אולם האמת שבכתב-היד שהיה לפני הרמב"ם נכתב בשתי-הן התימני על-שם תבנה חרות תמנה ורק פעם אחת התימני. בעקבות ספורי ימיונות, הפך הוי"ש לבני גנאי לאיש טפש.

ממלח

פעם הגיע אל המלכ"ם יהודי אחד בשם יעקב, ובדיו חבור שפתח נקראו בשם 'יאמר יעקב'. עין המלכ"ם בחבור וראה שהוא ריק מתוכו והחבור נגב בו דברים שליטות. מתוך רחמנותו על האיש, עלקע בין דפי הספר שמא ימצא בו דברים שליטעם, ולשוא. "יודע אתה?" פנה המלכ"ם אל 'המחבר', 'בעקר מתפעל אני מהשם המצליח שפחדת לחבורך', וכאשר חלה נהנה מדבריו, המשיך המלכ"ם ואמר: 'חרי את השם הזה אנו מוצאים בתורה בפרשת וישלח, שנאמר 'יאמר יעקב', אולם למעשה לא אמר יעקב מאומה, כשם שגם בספר הזה לא נאמר מאומה....

"ויזרחלו השמש וגו' והוא צלע עלי-רכו" - כך המנהג אצל רבים, שפאשר זורחת להם שמש ההצלחה והם מתעשרים ורואים ברכה בעמלם, מיד הם צולעים עלי-רכם בדברים הנוגעים בין אדם למקום, פוסחים הם על שתי הסעפים ומזלזלים בתורה ובמצוות... (כתב סופר)